

ІСТОРІЯ ПОДІЛЛЯ

УДК 903.8:338.23:336.74 (477) (478)

О.А. Бакалець

МОЛДАВСЬКІ МОНЕТИ НА ПОДІЛЬСЬКОМУ РИНКУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIV – XV СТ. (ЗА СКАРБОВИМИ ДЖЕРЕЛАМИ)

Автор статті аналізує склад подільських монетних скарбів XIV- XV ст., у яких зустрічаються молдавські срібні гроші, наводить аналогію щодо зовнішнього оформлення та метрології монет Молдавського та Подільського князівств 80-90-х років XIV ст., розкриває роль молдавської монети на подільському грошовому ринку, їх місце у міжнародній транзитній торгівлі у досліджуваній період.

Ключові слова: гріш, півгріш, подільський півгрошик, галицько-руський грошик, Молдавське князівство, подільське князівство, Петро Мушата, Костянтин Коріатович, Людовік Угорський, Владислав Опольський.

З падінням Галицько-Волинського королівства після смерті Юрія II Болеслава (1323–1340) у 1340 р., розпочалася боротьба Литовського князівства, Польського та Угорського королівств, галицьких бояр та Золотої Орди за його спадщину. Поділля в цей час стає форпостом політичних, економічних та торговельних зв'язків південно-західних українських земель з Центральною і Південно-Східною Європою [1, с. 93–98].

У процесі оволодіння Поділлям Великим князівством Литовським, яке здобуло перемогу над Золотою Ордою у 1362 р. на р. Сині Води, викристалізовується Подільське князівство, яке існувало як самостійне політичне утворення з 1352 до 1403 р. за правління племінників литовського князя Ольгерда (1345–1377) – Юрія, Олександра, Костянтина та Федора Коріатовичів [2, с. 183; с. 93].

Першими удільними князями Подільської землі зі столицею у м. Смотричі був Юрій та Олександр Коріатовичі, які до 1366 р. виступили на боці литовського князя Ольгерда, а із 1366 р. були у васальній залежності від Польського королівства. Починаючи від цього часу володарі Подільського князівства керували парою: правили разом старший і наступний за віком брати (дуумвірат) [3, с. 170]. Але у 1374 р. Юрій Коріатович був отруєний молдавськими боярами після невдалої спроби заволодіти престолом у Молдавському князівстві. Петру Мушата (1375–1391), який одружився на сестрі Коріатовичів Анастасії, став законним господарем Молдавії.

Як відомо, подільські князі Олександр і Борис у 1377 р. внаслідок військового походу польського і угорського короля Людовіка I Анжуйського на українські землі, визнавали себе васалами останнього, про що свідчить розміщення гербового щита (на інших монетах – коронованої голови страуса із підковою у дзьобі) угорських королів анжуйської династії на «подольських полугрошиках» 80-х років XIV ст. князя Костянтина Коріатовича (1380–1388/91) [4, с. 183].

Першою столицею князівства стало м. Смотрич, пізніше – м. Кам'янець. У 1374 р. Кам'янець одержав від литовської влади магдебурзьке право, що сприяло утвердженню міського самоврядування, розвитку місцевої та міжнародної торгівлі, карбуванню власної місцевої срібної монети.

У другій половині XIV ст. в українських землях відбуваються докорінні зміни політичного, економічного та соціального характеру. Після закінчення так званого «безмонетного періоду», під час якого у грошовому обігу Східної Європи переважали злитки срібла – гривні різної форми та ваги, поступово відновлюється карбування срібних монет круглої форми. На думку Г. Козубовського, політична криза, що вразила Золоту Орду, епідемія чуми в кінці 50-х років XIV ст. мали одним із наслідків значне скорочення монетного виробництва, руйнування традиційних торговельних шляхів і каналів надходження срібної маси [5, с. 94].

Традиційна східна торгівля галицьких купців з південнокримськими, причорноморськими, придністровськими містами, державами Балканського півострова і Візантією (через м. Корсунь) проходила шляхом через подільські міста: Сатанів, Дунаївці, Черче, Смотрич, Кам'янець, далі через р. Дністер на молдавські міста: Хотин, Сучаву, Бирлад, Кілію, Четатя Альбе (Білгород), через Очаків у Крим, а на схід – через Тернопіль, Сатанів, Городок, Проскурів, Меджибіж, Хмільник, Житомир, Київ, Глухів, Новгород-Сіверський на Курськ, про що свідчать знахідки на Поділлі срібних монет 60-90-х рр. XIV ст. київського князя Володимира Ольгердовича, новгород-сіверського князя Дмитра Корибута, джучидських монет [6].

Проблемі перебування в грошовому обігу Поділля, Галичини та Буковини молдавських та подільських грошей XIV–XV ст., аналізу їх кількісного та якісного стану приділяли деяку увагу

українські нумізмати: В. К. Гудельман [7], М. Котляр [8], О. Огуй [13], р. Саввов [10], О. Погорілець [11], А. Крижанівський, Р. Шуст [11], А. Шостопал [12], Г. Козубовський [14], О. Бакалець [15]. Але комплексного дослідження, враховуючи знахідки останніх років, немає.

У 80 досліджених автором монетних скарбів другої половини XIV–XV ст., виявлених на Поділлі, поряд з срібними та золотими європейськими монетами близько 20 держав Європи, у 14 із них були присутні срібні монети п'яти молдавських господарів: Олександра Челбана (1365–1374), Петру Мушата (1375–1393), Стефана I (1394–1399), Александра Доброго (1400–1432), Стефана III Великого (1457–1504). Частка цих монет, виявлених в різний час комплексах, порівняно із загальною масою монет Польщі, Чехії, Литви, Золотої Орди, Угорщини, Священної Римської імперії, невелика – із 7653 монет лише 72 молдавських (0,94%). Це свідчить про домінування на подільському ринку переважно чеської, польської, галицької (галицько-руських грошиків), золотоординської, угорської та місцевої подільської монети – подільських півгрошів Костянтина Коріатовича (1880–1891).

Економічні контакти Молдавського князівства з Галицькою Руссю, Подільським князівством, Великим князівством Литовським та Польським королівством, яке 1449 року підпорядкувало собі Західне Поділля, були досить інтенсивними, особливо по р. Дністер. Тому потреби купцям закладати в скарби транзитну і обігову в дністровському регіоні монету – молдавський гріш не було потреби.

Культурно та історично Молдавське князівство було пов'язане із дунайським князівством Валахія і Трансільванією [16, с.27]. У середині 1340-х років, після розгрому війська Золотої Орди на р. Молдова (притока р. Сирету), виникло державне молдавське утворення під владою угорського короля Карло Роберта (1308–1342). У середині XIV ст. марамурошський воєвода Богдан I з Кухи ліквідував сюзеренітет угорського короля, а молдавський воєводат став незалежною державою. До її складу увійшли Сучава-Редевуцький, Пара Шепеніцуйський воєведодати та міста Хмелів, Тецина, Хотин.

Молдавське князівство як самостійне політичне утворення в Південно-Східній Європі зміцнило свої позиції та розширило власну територію, а у 1359 р. його столицею стало м. Баї. За часів правління молдавського воєводи Петра I Мушата (1375–1393) територія князівства розширилася від Карпат до р. Дністер та Шипинської землі, а столиця була перенесена до м. Сучави. У літописах є згадки про те, що Покуття і Буковина увійшли до складу Молдавського князівства (Див. дод. А.). До 1386 р. князівство було васалом Угорщини, а після встановлення контролю за Галичиною з боку Польського королівства у 1387 р., Петро I Мушата приніс присягу як васал польському королю [17, с. 30].

Центральним політичним інститутом в державі був князь, який мав необмежену владу (Див. дод. Б). Він обирався пожиттєво з княжої родини боярами та вищим духовенством. Князь мав право карбувати власну монету з своїм ім'ям та гербом. У 1374 р. один із старших братів Коріатовичів – Юрій був деякий час господарем Молдавського князівства [18, с. 29].

У 60–80-х роках Молдавське та Подільське князівства до 1387 р. перебували у васальній залежності від угорського короля, про що свідчить зображення на їхніх срібних грошах та півгрошах гербового щита угорської династії Анжу з сімома ліліями (Див. дод. В). Карбування монет з символами васалітету в Подільському князівстві могло тривати до 1387 р., але в Молдавському воно продовжувалося до середини XV ст., про що свідчать знахідки молдавських монет на Поділлі, Буковині, у Молдавії [19].

Саме за цією ознакою можна відрізнити перші емісії 1387–1388 рр. подвійних грошів, грошів та півгрошів Петра I Мушата від наступних, у яких кількість лілій зменшується до двох.

Середня вага молдавських грошів 1387–1388 рр., за свідченнями румунських нумізматів П. Бирня, М. Руссева, українських – А. Крижанівського, Р. Шуста становить 0,98 г [20, с.9]. У нашій топографії зафіксовано 41 срібний гріш Петра I Мушата, більшість із яких перших випусків. З досліджених нами монет встановлені вагові показники від 0,80 до 0,98 г, діаметр становить 19 мм, середня вага молдавського гроша складає 0,85 г. Монети переважно потерті, що свідчить про їх довготривале використання в грошовому обігу і відповідно, про меншу вагу від норми.

Молдавський гріш Петра Мушата карбувався в м. Сучаві у кінці 80-х років XIV ст. На лицьовому боці монети відкарбовано голову тура, на зворотному боці – герб угорських королів з династії Анжу, подібно як і на півгрошах подільського удільного князя Костянтина Каріатовича (1380–1391).

На думку Р. Саввова та О. Погорільця Петро I Мушата розпочав карбувати перші емісії срібного гроша в Сучаві після перенесення туди столиці у 1388 р., тобто хронологічно воно почалося пізніше ніж «подільського півгроша» [21, с. 29].

Варто більш детально зупинитися на метрологічних, іконографічних та хронологічних показниках молдавських грошів Петру I Мушата (1375–1393) та подільських півгрошів Костянтина Коріатовича (1880–1888/91). У нашій топографії на території Хмельницької,

Вінницької, Тернопільської та Черкаської областей за 2003–2016 рр. у 14 скарбах монет XIV–XV ст. зафіксовано 88 подільських монет Костянтина [22, с.182–198]. Серед них 65 (73,8%) – I типу і 23 (26,2%) – II типу.

Монети Подільського князівства, карбовані князем Костянтином Коріатовичем (1380–1388/91) на монетних дворах у Смотричі і Кам'янці, виявлені на Поділлі, Київщині, в Угорщині та Румунії. Вони в народі одержали назву «подольський полугрошик» і перебували в грошовому обігу Поділля у 80–х роках XIV ст. (можливо і на початку XV ст.). Сьогодні Смотрич – селище міського типу, а у 40–80-х роках XIV ст. був першою укріпленою столицею Подільського князівства, а Кам'янець – другою, нині він – районний центр Хмельницької області.

На лицьовому боці «подольських півгрошиків» I типу відкарбований герб князів Коріатовичів – Св. Юрій-Змієборець, який списом вбиває змія. Написи на монетах Костянтина виконані латиною в готичному стилі з іменем правителя і його титулами: «[M]ONET [A]* CONSTA(N)(TIN [I] (Монета Костянтина)». На зворотному боці подільських монет викарбований герб угорських королів з династії Анжу – геральдичний щит із 7 ліліями справа та круговий напис: «+D(UCIS) H(EREDIS ET) DOMI [N]*DE SMOTRIC (князя, дідача та господаря Смотрича (чи Поділля)».

На аверсі монет II типу зображений герб князів – Св. Юрій-Змієборець та круговий напис: [M]ONET [A]* CONSTA(N)(TIN [I] (Монета Костянтина). На реверсі зображено старий герб угорського короля Карло Роберта (1308–1342) з династії Анжу – голова страуса з короною та підковою у дзьобі та круговий напис: +D(UCIS) H(EREDIS ET) D(OMINI DE): PODOLI [A] (князя, дідача та господаря Поділля). Вага монет коливається від 0,72 до 1,02 г, діаметр – від 17, 6 до 18, 5 мм. Подільські монети обох типів виготовлені з срібла 875–900 проби [23].

Зупинимося більш детально на аналізі скарбів, у яких присутні молдавські монети, зафіксовані у 14 подільських скарбах (Див. дод.).

У 2003 р. в с. Стара Пісочна Городоцького р-ну Хмельницької області виявлено скарб з 324 срібних монет. Подільське князівство в комплексі XIV ст. представляє срібна монета подільського князя Костянтина Коріатовича (1380–1388/91) першої половини 80-х років XIV ст. (I тип). Монета виготовлена з срібла високої проби, її вага складає 1,01 г, діаметр – 17,6 мм.

Чехію в скарбі презентують 60 празьких грошів Вацлава IV (1378–1419) ранніх випусків, Польське королівство – один галицько-руський грошик Людовіка Угорського (1342–1382), 126 галицько-руських грошиків львівського карбування 1389–1399 рр., 49 польських коронних півгрошів 1399–1414 рр. та 25 тернаріїв Владислава II Ягайла (1386 –1434).

Київське князівство представлене 8 наслідуваннями дирхемам Джанібєка (1342–1357), 10 джучидськими дирхемами Золотої Орди. У скарбі містяться 6 срібних денаріїв великого князя Литовського Вітовта (1392–1430), зокрема, добре збереглися 5 монет з колюмною та списом і хрестом та одна монета – «печать». У скарбі також присутні традиційні для подільських скарбів досліджуваного періоду 10 джучидських дирхем Золотої Орди в задовільному стані та 2 монети (шиллінги) Тевтонський Ордену магістра Кюхмейстера (1414–1422).

Серед монет скарбу з с. Стара Пісочна присутні усі номінали молдавських монет кінця XIV– початку XV ст., зокрема, 1 срібний гріш воєводи Петра I Мушата (1375–1392), 1 подвійний гріш, 3 гроші, 4 півгроші молдавського господаря Олександра Доброго (1400–1432). Цей факт підтверджує широке використання молдавських монет на подільському грошовому ринку [24].

Про активні торговельні зв'язки між Подільським та Молдавським князівствами у XIV – XV ст. свідчить Лисогірський скарб з Городоцького р-ну 2011 р., у якому серед 471 монет 6 європейських держав: Литви, Польщі, Чехії, Кримського ханства, Золотої Орди, Угорщини, містяться 8 срібних молдавських монет. У комплексі присутні: 1 гріш, 2 півгроші воєводи Олександра Чалбена (1365–1374) у задовільному стані, 4 гроші Петра I Мушата (1377–1391) I – III випусків (з 7, 3 і 2 ліліями на анжуйському гербі, вагою 0,8 – 0,88 г, діаметром 18,8 – 19 мм), 1 гріш – Штефана I Молдавського (1394–1399) [25, с. 90].

У 2009 р. поблизу села Черче (ІО Чемеровецького р-ну Хмельницької області на полі виявлено скарб з 615 срібних монет. Особливістю складу є наявність у ньому, поряд з празькими грошами Чехії (200), галицько-руськими грошиками Казимира III (1333–1370) (11), Владислава Опольського (1372–1378) (23), Людовіка Угорського (1342–1382) (160), Польщі, угорськими денаріями (30), наслідуваннями дирхемам Джанібєка (1342–1357) Київського князівства (2), джучидськими дирхемами Золотої Орди (150), монетами Сілезії (5), 19 подільських півгрошів Костянтина Коріатовича та 15 грошів Петра Мушата (Див. дод. В). 13 монет Костянтина належали до I типу, 6 – до II типу. Вага монет становила 1–1,02 г, діаметр 17,8–18 мм. Молдавські гроші скарбу, за свідченням р. Саввова, належать до часу карбування Петра I Мушата (1375–1392), зокрема, раннього типу з 7 ліліями на гербовому щиті [26].

У 2014 р. в іншому місці поблизу с. Черче (ІІ) Чемеровецького р-ну виявлено менший за кількістю скарб, який складався з 84 срібних монет другої половини XIV–початку XV ст. За

країнами-емітентами, номіналами монет, їх метричними характеристиками, цей скарб подібний до попереднього. Але у його складі були відсутні подільські півгроші та монети Золотої Орди.

Найбільше монет (48) у скарбі Польського королівства, зокрема, 3 галицько-руські грошики, 1 польський півгріш Казимира III (1333–1370); 9 галицько-руських грошиків Владислава Опольського (1372–1378); 5 галицько-руських грошиків Людовіка Угорського (1342–1382). Короля Владислава II Ягайла (1378–1419) присутні у знахідці 5 галицько-руських грошиків, 1 львівський півгріш, 5 польських півгрошів, 4 тернарії, 15 денаріїв.

Угорщина представлена у черченському скарбі 3 денаріями Марії Угорської (1382–1386/1395, Чехія – 7 обрізаними празькими грошами Карла I (1346–1378), Київське князівство – 5 денаріями Володимира Ольгердовича (1362–1394); 11 наслідуваннями дирхемам хана Джанібєка (1342–1357).

У скарбі присутні 10 монет двох господарів Молдовського князівства: 5 грошів Петра I Мушата (1375–1392) (всі монети раннього типу з 7 ліліями на гербовому анжуйському щиті), 4 півгроші і 1 подвійний гріш Олександра Доброго (1400–1432). Таким чином, найстарішими монетами скарбу є галицько-руські грошики, польські півгроші Казимира III (1333–1370), Людовіка Угорського (1342–1382), празькі гроші Карла I (1346–1378), наймолодшими – галицько-руські грошики, півгроші львівські (до 1414 р.) і польські, тернарії і денарії Владислава II Ягайла (1378–1419) та молдавські півгроші і подвійні гроші Олександра Доброго (1400–1432) першого десятиріччя XV ст. [27].

У 2012/2015 рр. на орному полі Смет. Смотрич Городоцького р-ну Хмельницької області виявлено великий скарб з 1290 срібних монет XIV ст.: Подільського князівства Костянтина Коріатовича (1380–1388) (50, з них 44 півгроші I типу і 6 – II типу); празькі гроші Чехії королів Яна Люксембурзького (1310–1346) та Карла I (1346–1378) (179 (з них 173 обрізаних); галицько-руські грошики Польщі львівського карбування Казимира III (1333–1370) (42 (з них 11 обрізаних до норми грошиків Людовіка Угорського); Владислав Опольський (1372–1378) (61 (з них 6 наслідувань, 6 обрізаних та один грошик з зображенням орла); галицько-руські грошики Угорщини Людовіка Угорського (1342–1382) (931); 7 денаріїв Марії Угорської (1382–1386/1395) (2 з них пізнього типу без ініціалів Марії карбування 1384/1385 рр., 1 денарій мідний, фальшивий); Новгород-Сіверського князівства князя Дмитра-Корибута Ольгердовича (1380 –1394) 1 наслідування джучидському дирхему; Київського князівства 1 монета – наслідування дирхему Джанібєка (1342–1357) – 1.

Литва у Смотрицькому скарбі представлена 2 срібними гривнями кінця XIV ст. – першої половини XV ст. вагою 205 г та 195 г, довжиною 11–12 см.

Також у монетному комплексі присутні 11 грошів – усі раннього типу з 7 ліліями на гербовому анжуйському щиті Молдовського князівства Петра I Мушата (1375–1392) [28].

Найстарішою монетою скарбу є празькі гроші Яна Люксембурзького (1310–1346), наймолодшими півгроші Подільського князя Костянтина Коріатовича (1380–1388/91), молдовські гроші Петру Мушата, дирхеми хана Токтамиша (1380–1395) та угорські денарії Марії Угорської (1382 –1386/1395). Аналіз складу монет, їх вагові дані, стан збереженості, свідчать про те, що монетний комплекс був захований не раніше середини 80-х років XIV ст.

Рідше молдавські монети досліджуваного періоду зустрічаються на території Східного Поділля, зокрема, у Вінницькій області.

Так, знайдений у 2015 р. в с. Монастирок (I) Немирівського р-ну Вінницької області, скарб містив 52 срібні монети, серед яких: 6 срібних подільських півгрошів Костянтина Коріатовича (1380–1388/91) II типу, 15 празьких грошів (серед яких один обрізаний), 16 київських наслідувань дирхемам Джанібєка (1342–1357), по 5 галицько-руських грошиків львівського карбування Казимира III (1333–1370) та Владислава Опольського (1372–1379) (один грошик з зображенням орла), 1 угорський денарій, ймовірно Людовіка Угорського (1342–1382), 3 срібних гривні литовського типу (маса відповідно становила 195,8 г, 200,2 г, 197, 3 г) і 3 гроші Молдовського князівства Петра I Мушата (1375–1392) останніх років правління (усі з 3 ліліями на гербовому щиті) [29].

Дещо інший за своїм складом є скарб 2015 р. з цього ж села (Монастирок II). Він складається із 111 срібних монет Чехії Вацлава IV (1378–1419) (20 празьких грошів), польського королівства короля Владислава II Ягайла (33 галицько-руських грошиків, 2 львівських півгрошів, 26 польських півгрошів, 4 польських тернаріїв), Золотої Орди (25 джучидських дирхемів) кінця XIV– поч. XV ст. У цьому скарбі Молдовське князівство представлене лише 1 подвійним грошем Олександра Доброго (1400–1432), що підтверджує факт закладення скарбу на початку XV ст. та зменшення притоку на подільський ринок молдавської монети попередніх випусків.

В. К. Гудельман у своїй праці «Памятки старини в Подолии» (1901) зафіксував серед чеських, золотоординських та угорських срібних і золотих монет, присутність молдавських монет XIV–XV ст. у двох подільських скарбах 1890 р. – у с. Остроїнець та Стройці Ольгопільського

повіту Подільської губернії (теперішнього Тиврівського району Вінницької області), але ці монети не були атрибутовані [30, с.26–27].

Про зростання торгівельних зв'язків у XV – початку XVII ст. між молдавським князівством та подільськими містами – Ров, Тиврів, Немирів, Брацлав, Вінниця свідчать бондарівський (1903) та барський скарби (2010) (Див. дод. В.)

У с. Бондарівна Брацлавського повіту Подільської губернії (теперішній Немирівський район Вінницької області) на початку XX ст. було виявлено великий комплекс, який складався із 2608 срібних європейських монет: польського королівства часів Владислава II Ягайла (1386–1434), Казимира Ягеллончика (1446–1492), Яна Ольбрахта (1492–1501), Олександра Ягеллончика (1501–1506); Великого князівства Литовського: Сигізмунда I Старого (1506–1548), Сигізмунда II Августа (1548–1576); Речі Посполитої: Сигізмунда III Вази (1587–1632); шеляги ризькі, курляндські, прибалтійських володінь Швеції; шеляги магістрів Міхала Кученмейстра, Маркіна Трухлісенса, Тіфена Тевтонський ордену в Пруссії; празькі гроші Чехії Владислава II (1278–1305) і Фердинанда (?); гроші поморські: сілезькі, Бранденбурга, Саксонії, Палатунату, Брунсфіку, Нассаубора і інших міст та земель німецьких 1517–1616; монети австрійські, швейцарські XVI ст. та 1 молдавський гріш Стефана III Великого (1457–1504) [31, с.130].

У 2010 р., за свідченням вінницького нумізмата В. О. Шапринського, на території Барського району Вінницької області виявлено 2 срібні молдавські монети воєводи Стефана III Великого (1457–1504), зокрема, півгроші з двома різновидами реверса. Вага першої молдавської монети складає 0,9 г, діаметр – 14 мм, другої – вага 0,7 г, діаметр – 14х13 мм. У скарбі (можливо частині скарбу) також були присутні два потертих празьких грошів Владислава IV (1378–1419) початку XV ст. (Див. Дод. В).

Отже, розглянувши топографію знахідок та нові скарби, у яких присутні гроші молдавських господарів XIV – XVI ст., можна зробити висновок про те, що молдавські монети мали місце у місцевій та транзитній подільській торгівлі досліджуваного періоду.

По-друге, на сьогодні на Поділлі зафіксовано 72 молдавські монети у 14 скарбах другої половини XIV – поч. XVI ст.

По-третє, на Хмельниччині виявлено 7 скарбів, на Вінниччині – 5, у яких присутні молдавські гроші, що свідчить про насиченість молдавськими монетами грошового ринку переважно Західного Поділля.

По-четверте, на перші випуски молдавських грошів Петра I Мушата та подільські півгроші Костянтина Коріатовича 80-х років XV ст., їх монетний тип, техніку виготовлення і художнє оформлення мали вплив угорські, галицькі та вірменські майстри монетної справи.

По-п'яте, за метричними даними молдавський гріш, галицько-руські грошики м. Львова та подільський півгроші були подібними, тому їх широко використовували на грошовому ринку Поділля, через яке проходили галицький – на південь і східний торгівельні шляхи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Баженов Л.В. Європейське магдебурзьке право XIV- XV ст. на Поділлі – традиція сучасного міського самоврядування /Лев Баженов // Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С. 93–98.
2. Авторський опис Шапринського В. – 1 с.; Козубовський Г. А. Синьоводська битва 1362 р. і зміни в грошовому обігу Південної Русі-України /Г.А. Козубовський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць / упорядник В. В. Томазов. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2012. – Число 20. – С. 93 – 99.
3. Молчановский Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года / Н. Молчановский. – К., 1885. – С.170 – 225.
4. Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок /Олексій Бакалець, Олег Пінкасевиц, Володимир Шапринський //Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С.182–198.
5. Козубовський Г. А. Синьоводська битва 1362 р. і зміни в грошовому обігу Південної Русі-України / Г. А. Козубовський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць / упорядник В. В. Томазов. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2012. – Число 20. – С. 93 – 99.
6. Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок /Олексій Бакалець, Олег Пінкасевиц, Володимир

- Шапринський //Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С.182–198; Саввов р. В. Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича /Ростислав Саввов //Львівські нумізматичні записки, ч. 8– 9, 2012. – С. 17– 53.
7. Гудельман В. К. Памятки старины в Подолии / Володимир Гудельман. – К.-П., 1901. – №41, 46. – С. 26, 27.
  8. Котляр М. Ф. Нариси історії й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. / М. Ф. Котляр. – Київ, 1981. – 240 с.
  9. Огуй О. Д. Монетно-лічильні найменування на Буковині та в Молдавії в кінці 14-першій третині 19 ст.: проблема поліномізації в адаптованих термінологічних системах /Олександр Огуй. – Чернівці, 1997. – 180 с.
  10. Саввов р. В. Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича /Ростислав Саввов //Львівські нумізматичні записки, ч. 8– 9, 2012. – С. 17– 53; Саввов р. Подольский полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве /Ростислав Саввов //Материалы Белорусской международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015; Погорілець О. Г., Саввов р. В. Вірменський вплив на карбування монети Подільського князівства (II пол. XIV ст.) /Олег Погорілець, Ростислав Саввов // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський: ОІЮМ. – Т.1. – С. 228–235.
  11. Погорілець О. Г., Саввов р. В. Монета подільського князя Костянтина /Олег Погорілець, Ростислав Саввов // Нумізматика і фалеристика. – 2004. – №3. – С. 24– 29; Погорілець О.Г., Саввов Р.В. Про нові знахідки монет подільського князівства /Олег Погорілець, Ростислав Саввов // Нумізматика і фалеристика. – 2007. – 4. – С. 28– 31.
  12. Крижанівський А., Шуст р. До генези іконографії та метрологічних показників Подільського князівства другої половини XIV ст. /Андрій Крижанівський, Роман Шуст //Нумізматика і фалеристика. – 2005. – №2. – С. 8–10.
  13. Шостопал А. Монети XIV ст. карбовані на Поділлі /Анатолій Шостопал //Нумізматика і фалеристика. – 2007. – №2. – С. 24– 26.
  14. Козубовський Г. А. Синьоводська битва 1362 р. і зміни в грошовому обігу Південної Русі-України / Г. А Козубовський // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії і методики. Зб. наук. праць / упорядник В. В. Томазов. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2012. – Число 20. – С. 93 – 99.
  15. Бакалець О. А. Актуальні проблеми розвитку української нумізматика, генеалогії та історичного краєзнавства / Олексій Бакалець. – Львів: Магнолія, 2015. – 232 с.; Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок /Олексій Бакалець, Олег Пінкасевиц, Володимир Шапринський //Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С.182–198; Бакалець О. А. Лисогірський та Юринський монетні скарби як джерела вивчення грошового обігу Поділля в XIII – початку XVII ст. / Олексій Бакалець //Вісник Черкаського національного університету: історичні науки та джерелознавство. – Черкаси, 2013. – Випуск 22.–С. 90–96; Енциклопедія Історії України / За ред. В. А. Смолія. – Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2010. – Т.7. – С. 27–30.
  17. Енциклопедія Історії України / За ред. В. А. Смолія. – Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2010. – Т.7. – С. 27–30.
  18. Погорілець О. Г., Саввов р. В. Монета подільського князя Костянтина /Олег Погорілець, Ростислав Саввов // Нумізматика і фалеристика. – 2004. – №3. – С. 24– 29.
  19. Бакалець О. А. Актуальні проблеми розвитку української нумізматика, генеалогії та історичного краєзнавства / Олексій Бакалець. – Львів: Магнолія, 2015. – 232 с.; Котляр М. Ф. Нариси історії й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. / М. Ф. Котляр. – Київ, 1981. – 240 с.
  20. Крижанівський А., Шуст р. До генези іконографії та метрологічних показників Подільського князівства другої половини XIV ст. /Андрій Крижанівський, Роман Шуст //Нумізматика і фалеристика. – 2005. – №2. – С. 8–10.
  21. Погорілець О. Г., Саввов р. В. Монета подільського князя Костянтина /Олег Погорілець, Ростислав Саввов // Нумізматика і фалеристика. – 2004. – №3. – С. 24– 29.
  22. Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок /Олексій Бакалець, Олег Пінкасевиц, Володимир Шапринський //Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої

- документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С.182–198.
23. Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок /Олексій Бакалець, Олег Пінкасевиц, Володимир Шапринський //Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С.182–198.
  24. Саввов р. Подольский полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве /Ростислав Саввов //Материалы Белорусской международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015.
  25. Бакалець О. А. Лисогірський та Юринецький монетні скарби як джерела вивчення грошового обігу Поділля в XIII – початку XVII ст. / Олексій Бакалець //Вісник Черкаського національного університету: історичні науки та джерелознавство. – Черкаси, 2013. – Випуск 22.– С. 90 – 96.
  26. Саввов р. Подольский полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве /Ростислав Саввов //Материалы Белорусской международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015.
  27. Бакалець О. А. Монети Подільського князівства кінця XIV ст. часу правління Костянтина Коріатовича: топографія знахідок /Олексій Бакалець, Олег Пінкасевиц, Володимир Шапринський //Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку. Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції, присвяченої 615-й річниці першої документальної згадки про м. Ров, 475-й річниці надання м. Бар магдебурзького права та 150-річчю з дня народження М. С. Грушевського. – Бар: КПП БРД, 2016. – С.182–198.
  28. Саввов р. В. Скарб монет XIV ст. з-під Смотрича /Ростислав Саввов //Львівські нумизматичні записки, ч. 8– 9, 2012. – С. 17– 53.
  29. Саввов р. Подольский полугрош и денежное обращение в Подольском княжестве /Ростислав Саввов //Материалы Белорусской международной научно-практической нумизматической конференции. – Минск, 2015.
  30. Гудельман В. К. Памятки старины в Подолии / Володимир Гудельман. – К.-П., 1901. – №41, 46. – С. 26, 27.
  31. Kotlar M. Znalezkiska monet z XIV– XVII w. na obszarze Ukrainskiej SRR. Materialy. – Wroclaw – Warszawa –Krarow –Gdansk, 1971. – 260 s.

Bakalets O.A. Moldova Coins on the Podilsk Market of the Second Half of the XIV-XV Centuries (storerooms sources)

The author analyzes the composition of Podilsk coin treasures of XIV-XV centuries., where Moldova silver coins and half-coins were found, and suggests analogy between external design of metrology of Moldavian coins and Podilsk principalities of 80-90-ies of the XIV c., shows the role of Moldova coins on the money market of Podisk and their place in the international transit trade of the period under study.

Keywords: coin, half-coin, Podilsk half-coin, Halytskyi-Russian coin, Moldova, Podilsk principality, Petro Mushata, Konstantyn Koriatovych, Lyudovyk of Hungary, Vladyslaw Opolski.

Бакалець О.А. Молдавські монети на подольському ринку другої половини XIV–XV вв. (за кладовими источниками)

Автор статті аналізує склад подольських монетних кладов XIV–XV вв., в яких зустрічаються молдавські срібляні гроши і полугроши, наводить аналогію зовнішнього оформлення метрології монет Молдавського і Подольського князівств 80–90-х років XIV в., показав роль молдавської монети на подольському денежному ринку, їх місце в міжнародній транзитній торгівлі в досліджуваній період.

Ключевые слова: грош, полугрош, подольський полугрош, галицько-руський грош, Молдавское княжество, Подольское княжество, Петро Мушата, Константин Кориатович, Людовик Угорский, Владислав Опольский.

Статтю подано до редколегії 17.10.2016 р.